

ECONOMIE

Inhoud

1. *Hervorming economie*
 - 1.1 *Chinese staatsbedrijven*
 - 1.2 *De komst van westerse bedrijven*
2. *China en de WTO*
3. *Problemen die de economische groei met zich meebrengt*
4. *Import en export*
5. *Banksector*
6. *Chinezen en geld*

1. HERVORMING ECONOMIE

Vanaf 1978 begon China haar economie te hervormen. Die moest van een **planeconomie**, geïnspireerd op het Sovjetmodel, naar een **markteconomie**. Hiermee gepaard gaat dat China zich langzaam zal gaan **openplooiën** en meer en meer gaat samenwerken met de rest van de wereld. Dit na een lange periode van isolatie.

Mao Zedong is gestorven in 1976. De man die China zal leiden bij de hervormingen is **Deng Xiaoping**. Deng is heel pragmatisch: hij doet wat lijkt te werken, ook al is dat misschien in tegenstelling met de oorspronkelijke communistische idealen. Hij **moedigt de mensen aan om rijk te worden**, wat voorheen absoluut ondenkbaar was. Handel drijven en geld verzamelen werd immers geassocieerd met het kapitalisme, de verderfelijke tegenhanger van het communisme. Maar Deng Xiaoping zei: “Het maakt niet uit of de kat wit of zwart is, als ze maar muizen vangt.” Waarmee hij bedoelde dat de soort economie niet zoveel uitmaakte, als er maar geproduceerd werd. Eerst moest de hele bevolking naar een hoger levensniveau, daarna zou China

Deng Xiaoping

alsnog een communistische maatschappij worden.

De omschakeling van planeconomie naar markteconomie onder leiding van Deng Xiaoping gebeurde **heel geleidelijk**. We bekijken de hervorming van de Chinese staatsbedrijven en de komst van westerse bedrijven naar China.

1.1 Chinese staatsbedrijven

Onder Mao bestonden er in China geen privé-ondernemingen, alle bedrijven waren staatsbedrijven. Na 1978 waren privé-bedrijven wel mogelijk. De staatsbedrijven werden hervormd. Dit veranderde de relatie van het bedrijf met de staat, zijn klanten en zijn werknemers.

a) Relatie met de Staat

Voor de hervormingen was de Staat **eigenaar én manager** van het staatsbedrijf. Het bedrijf volgde een nationaal plan, bepaalde quota moesten gehaald worden. Alle winst ging naar de Staat, waardoor het bedrijf zelf geen enkele stimulans had om winst te maken. Een bedrijf kon niet failliet gaan, want de Staat investeerde ook in verlieslatende bedrijven.

Na de hervormingen is de **Staat nog steeds eigenaar**, maar het **management is in handen van de bedrijfsleiding**. De winst is grotendeels voor het bedrijf zelf, het management kan bepalen of en hoe die winst opnieuw geïnvesteerd wordt. De Staat heft belastingen. De Staat zal ook niet meer investeren in verlieslatende bedrijven, die worden gesloten.

Het verschil tussen een staatsbedrijf en een privé-bedrijf is dat een staatsbedrijf eigendom is van de Staat, en een privé-bedrijf eigendom van één of meerdere privé-personen.

b) Relatie met de klanten

Na de hervormingen kunnen bedrijven zelf de prijzen bepalen, en moeten ze onderhandelen met de klanten. Ze moeten proberen het de de klanten naar hun zin te maken. Voor de hervormingen maakte het niet uit of een bedrijf wel of geen klanten had, de Staat zorgde immers voor alles.

c) Relatie met de werknemers

Voor de hervormingen was er voor de werknemers **geen verband tussen prestatie en loon**. Ongeacht wie hard of minder hard werkte, iedereen kreeg hetzelfde loon op het einde van de

maand. Er was **werkzekerheid** voor iedereen. Je begon je loopbaan bij een bepaald bedrijf en bleef je hele leven voor dat bedrijf werken.

De **danwei** of **werkeenheid** (zie het hoofdstuk over Familie en maatschappij) zorgde voor alles wat je nodig had: voeding, huisvesting, medische verzorging, onderwijs, pensioen... Dit systeem waarin de Staat voorziet in alles wat men nodig heeft, van geboorte tot dood, noemt men ook de **ijzeren rijstkom**.

Na de hervormingen werken de werknemers met **contracten van bepaalde duur**, die verlengd kunnen worden naargelang de productiviteit. De zekerheid van inkomen valt dus weg, je bent niet meer voor de rest van je leven zeker dat je een job hebt. Aan de andere kant is er ook de mogelijkheid om méér te verdienen.

Het grote nadeel van deze hervormingen is de toenemende **werkloosheid**, terwijl er geen uitgewerkt sociaal vangnet is. Het hele sociale systeem was immers gebaseerd op de *danwei*. Met de sterk verminderde invloed van die *danwei* kunnen werklozen, zieken, gepensioneerden... vaak nergens meer terecht. Het is dan ook een belangrijk punt voor de huidige Chinese regering om de sociale zekerheid verder te ontwikkelen. Ziekteverzekering en pensioensysteem baseren zich nu op bijdragen van de bedrijven en de bevolking zelf, maar niet iedereen kan zich die bijdragen veroorloven. Het systeem is nog in volle ontwikkeling.

We zien ook dat de rol van de werkeenheid voor een deel terug overgenomen wordt door de bedrijven zelf. Een nieuw probleem voor de bedrijven dat ontstond met de hervormingen, is immers het fenomeen van **job-hopping**. Nu de Chinezen niet meer verplicht zijn om hun hele leven voor hetzelfde bedrijf te werken, veranderen maar wat graag van bedrijf als een ander bedrijf meer loon biedt. Zo verliezen bedrijven vaak jonge talenten waar ze net heel veel in geïnvesteerd hebben voor hun opleiding. Om dat te vermijden, bieden ze vaak extra voordelen aan, zoals huisvesting, ziekteverzekering...

1.2 De komst van buitenlandse bedrijven

Voor 1978 waren buitenlandse bedrijven niet toegelaten in China. In de jaren tachtig werden een aantal '**speciale economische zones**' (SEZ) geopend. Een bekend voorbeeld is Shenzhen, een klein vissersdorpje in de buurt van Hong Kong, dat nadat het tot SEZ was uitgeroepen, uitgroeide tot een

grootstad en economisch centrum met tien miljoen inwoners.

SEZ werden speciaal opgericht om **buitenlandse bedrijven en investeringen aan te trekken**. In deze gebieden golden (en gelden) bijvoorbeeld gunstige belastingtarieven en andere voordelen, zoals goede infrastructuur, waardoor het aantrekkelijk wordt hier een bedrijf op te starten. De SEZ werden **aangevuld met andere zones** met economische voordelen voor buitenlanders.

Oorspronkelijk was het voor buitenlanders **enkel** in deze SEZ, en later ook in de andere 'open zones', mogelijk om een bedrijf op te richten. Dit alles onder strenge **controle** van de overheid. Enerzijds wou de regering dus buitenlanders aantrekken, anderzijds wou ze ook absoluut haar controle niet verliezen.

Tegenwoordig is het voor een buitenlander **overal in China** mogelijk om een bedrijf op te richten. Veel buitenlanders trekken toch nog naar een SEZ, omdat deze vaak nog steeds het best aangepast zijn aan de internationale behoeftes.

De regering is steeds meer open, maar controleert toch nog steeds bewust de economische ontwikkelingen. Vandaar dat het Chinese economische systeem een **“socialistische markteconomie”** genoemd wordt: de staat heeft een langetermijnsplanning om de economie te ontwikkelen.

De geografische beperking (SEZ en 'open zones') was niet de enige beperking waar buitenlandse bedrijven in China rekening mee moesten houden. Elke buitenlandse onderneming moest immers via een **joint-venture** gebeuren. Dit wil zeggen dat het bedrijf moest samenwerken met een Chinese partner, het bedrijf is deels Chinees en deels westers. Minstens 50% van het bedrijf moest in Chinese handen zijn. Het voordeel hiervan is dat het buitenlandse bedrijf via de Chinese partner direct **toegang heeft tot het Chinese guanxi-netwerk**, een netwerk van connecties dat de zaken veel eenvoudiger kan maken (zie hoofdstuk over *guanxi*). De Chinese partner **kent de gewoonten en gebruiken**, en weet hoe iets verkregen moet worden. Het grote nadeel van een joint-venture is dat het niet altijd duidelijk is wie nu eigenlijk het **management in handen** heeft, de buitenlandse partner of de Chinese? Zij willen elk op hun eigen manier het bedrijf runnen, wat natuurlijk problemen kan geven. Zeker wanneer de Chinese kant minstens 50% moest bedragen, was dit een groot probleem. Later waren ook andere verhoudingen mogelijk. Buitenlandse partners nemen graag een groter percentage in handen, bv. 40-60 of 20-80, zodat het duidelijk is dat het management bij hen ligt. Het bedrijf kan dan geleid worden volgens hun eigen gewoontes en

inzichten.

Tegenwoordig is het ook mogelijk om in China een ***Wholly Foreign Owned Enterprise (WFOE)*** op te richten. De naam zegt het zelf: dit bedrijf is volledig van de buitenlander, het is niet meer nodig om een Chinese partner te hebben. Het voordeel is dat het management volledig in eigen handen is, het nadeel is dat het bedrijf van nul moet beginnen met het opbouwen van contacten en het zoeken van de beste weg in de Chinese zakenwereld.

China trekt veel buitenlandse bedrijven aan, maar gaat zelf ook steeds meer investeren in het buitenland. Een deel van IBM is bijvoorbeeld in handen van de Chinese computergigant Lenovo. China kiest duidelijk voor een internationale markteconomie. Een recent voorbeeld is de overname van het Zweedse Volvo.

2. CHINA EN DE WTO

Nog een duidelijk teken dat China voor deze inschakeling in de internationale markt kiest, is haar toetreding tot de **Wereldhandelsorganisatie (WTO, *World Trade Organisation*)**. De WTO is ontstaan in 1995. China diende dadelijk een verzoek tot toetreding in. Uiteindelijk werd het eind 2001 toegelaten tot de WTO. Voor 1995 waren er echter ook al onderhandelingen tot toetreding met de GATT (General Agreement on Tariffs and Trade), de voorloper van de WTO. In totaal moest China bijna vijftien jaar onderhandelen om toegelaten te worden. Dit zijn de langste onderhandelingen ooit. **Taiwan**, dat al veel langer aan de voorwaarden tot toetreding voldeed, heeft jaren moeten wachten tot China toegelaten werd. Voor China was het ondenkbaar dat Taiwan, in Chinese ogen een provincie van China, zou toetreden terwijl China niet mocht. Er werd dus een akkoord gesloten: China ging akkoord dat Taiwan zou toetreden tot de WTO, maar pas nadat China zelf was toegetreden. Op 1 januari 2002 trad Taiwan toe tot de WTO.

Toetreding tot de WTO betekent voor China een grotere toegang tot de markt en een belangrijke **symbolische erkenning** als economische grootmacht. Het betekent echter ook dat China moet zorgen voor grotere juridische zekereheid (bv. een aantal internationale wetten moet omgezet worden in nationale wetten), corruptie moet bestreden worden, de banksector moet in orde gebracht worden...

Zeker **niet alle voorwaarden tot toetreding waren vervuld** op het moment dat China toetrad tot de WTO, en sommigen twijfelen eraan of dit wel ooit helemaal zo zal zijn. China heeft de andere landen uiteindelijk kunnen overtuigen met het argument dat de WTO geen wereldorganisatie zou zijn zonder China.

3. PROBLEMEN DIE DE ECONOMISCHE GROEI MET ZICH MEEBRENGT

De groeiende economie, en dus ook de groeiende rijkdom die deze met zich meebrengt, concentreert zich vooral aan de **kust** en in de **grote steden**.

De grootste steden van China zijn Shanghai, Beijing, Tianjin, Chongqing en Hong Kong. Shanghai wordt gezien als de moderne stad, het economische centrum. Shanghai heeft ook de grootste haven van China. Beijing daarentegen wordt meer geassocieerd met traditie, politiek en cultuur. Dit hoewel Beijing natuurlijk evengoed talloze bedrijven huisvest en ontzettend belangrijk is voor de economie. Hong Kong moet sinds de hereniging met China in 1997, ondanks haar statuut van speciale administratieve regio (SAR), vechten om haar economische situatie te behouden. Men vreest dat de steeds toenemende controle en sturing vanuit Beijing de stad haar eigen economisch systeem zal verliezen. Toch blijft Hong Kong aantrekkelijk voor zowel Chinese als buitenlandse bedrijven. Hong Kong is juridisch meer ontwikkeld dan de rest van China en de buitenlanders zijn er blij met de grotere kennis van het Engels. Voor Chinezen is Hong Kong de toegangspoort tot het Westen, omdat de mensen van Hong Kong vertrouwd zijn met het westerse systeem. Omgekeerd is het voor buitenlanders de toegangspoort naar China omdat de Hong Kong-Chinezen de Chinese gewoontes kennen en veel connecties in China hebben. Hong Kong wordt vaak gezien als het dienstencentrum, China als de fabriek.

In het centrum en vooral in het westen van het land kunnen maar weinigen meeprofiteren van de nieuwe rijkdom. Mede als gevolg van de concentratie van de economie, wordt de **kloof tussen arm en rijk steeds groter**. De armen worden niet armer, maar de rijken worden steeds sneller rijk. De regering hecht dus steeds meer belang aan de economische ontwikkeling van het centrum en het westen van het land. Hiervoor zijn een goede **infrastructuur** en goede **transportmogelijkheden** van groot belang. Sinds de opening van China eind jaren zeventig, is het land (onder andere) op dat gebied revolutionair veranderd. China heeft nu grote havens, de modernste luchthavens, metro's,

treinen (bv. de Maglev die op een magneetveld rijdt, één van de snelste treinen ter wereld), snelwegen... Een verschijnsel van de laatste jaren zijn de talloze privé-auto's. Deze zorgen wel voor problemen en files, het weggennet is duidelijk nog niet aangepast aan zo'n massa privé-verkeer. Ook om het westen bereikbaar te maken wordt het weggennet aangepast: strategische plaatsen worden met elkaar en met de buurlanden verbonden. Een recent voorbeeld van de uitbreidende transportmogelijkheden is de trein naar Lhasa, de hoofdstad van Tibet. Omdat Lhasa zich in het Himalayagebergte bevindt, moest een speciale trein ontwikkeld worden die de drukverschillen bij het snel stijgen en dalen naar en van grote hoogtes zou aankunnen.

Er komt ook **kritiek** op de pogingen van de regering om het westen bereikbaar te maken. Er wordt gezegd dat politieke, eerder dan economische, motieven de basis van deze ijver zouden zijn: een poging tot opzettelijke **verchinezing** van de westelijke gebieden en het voor eigen nut toegankelijk maken van de **grondstoffen** die hier talrijk aanwezig zijn.

De concentratie van rijkdom en de kloof tussen arm en rijk behoren tot de grootste uitdagingen voor de Chinese regering. Andere niet onbelangrijke problemen die de groeiende economie met zich meebrengt zijn de overlast voor het **milieu** en het gevaar voor **oververhitting** van de economie. Als het aanbod de vraag niet meer kan volgen, zal er inflatie ontstaan.

4. IMPORT EN EXPORT

Voor de Chinese economie is vooral de **export** belangrijk. Bekende Chinese exportproducten zijn kleding, schoenen, elektrische apparaten... China voert voornamelijk **afgewerkte producten** uit. Voor **grondstoffen**, zoals staal, olie, elektrische machines e.d. is China dan weer sterk afhankelijk van de **import**. Hoewel op China's grote grondgebied grote reserves zijn te vinden van onder meer olie, gas, steenkool en uranium, is het land toch vooral gericht op bevoorrading uit het buitenland. De ontginning en het transport van de Chinese grondstoffen is immers niet altijd evident, zij zijn vaak te vinden in moeilijk toegankelijke gebieden. Bovendien voldoet de binnenlandse productie niet aan de vraag. China heeft enorm veel energie nodig: het behoort tot de top drie producenten van steenkool in de wereld, maar de eigen productie is niet genoeg om de energiehonger te stillen. 90% van de gebruikte energie in China wordt gewonnen uit steenkool (69%) en aardolie (21%). Dit

wordt voornamelijk aangevuld met waterkracht (ook aardgas, wind en zonne-energie).¹ Hiervoor werden een aantal stuwdammen gebouwd, met als bekendste voorbeeld de omstreden Drieklovendam (*Sanxia*) op de Lange Rivier.

China is ook de grootste producent van ruw staal ter wereld. Dit staal is echter niet van de beste kwaliteit, waardoor er nog grote hoeveelheden moeten ingevoerd worden. China gebruikt één vierde van alle staal in de wereld, en zorgt zo regelmatig voor een staaltekort in de wereld.

China lijkt weinig last te hebben van de huidige **economische crisis**. Toch laat deze ook China niet onberoerd, vooral omdat het land zo afhankelijk is van de export. Door de sterk **verminderde vraag** uit het buitenland, moet de productie op vele op een laag pitje of zelfs stopgezet worden. In het algemeen ziet China dit echter meer als een kans om verder te ontwikkelen dan als een grote tegenslag. Het is een **motivatie om nieuwe hervormingen** door te voeren. Op die manier draagt de crisis bij tot de economische herstructurering van het land. China wil zich vooral concentreren op de ontwikkeling en de groei van de eigen **binnenlandse markt**, waar nog enorm veel mogelijkheden zijn. De stijgende binnenlandse vraag compenseert het verlies aan export. China hoopt ook dat de competitiviteit van de Chinese bedrijven in de toekomst minder zal afhangen van lage lonen, het wil de competitiviteit vooral verhogen door **innovatie**.

5. BANKSECTOR

Eén van de voorwaarden om toe te treden tot de WTO was het **openmaken van de financiële markt**. Sinds 2007 (zes jaar na de toetreding tot de WTO) is de Chinese financiële markt eindelijk helemaal open. Dit betekent bijvoorbeeld dat de gewone Chinees nu ook klant kan worden bij een buitenlandse bank. Voor 2007 was dit niet mogelijk.

De Chinese banksector kampt nog met heel wat problemen. Zo zitten ze historisch opgescheept met heel wat '**slechte leningen**': de overheid verplichtte de banken leningen te geven aan bedrijven die ze nooit zouden kunnen terugbetalen.

Daarnaast vertrouwen veel mensen hun geld liever toe aan vertrouwde personen, in plaats van aan onbekende mensen in de bank. Dit leidt tot het ontstaan van een zogenaamd '**schaduwbankstelsel**': een bankstelsel waarin mensen die elkaar vertrouwen hun geld zelf in

¹ Chen, p.9.

groep gaan beheren. Heel gelijkaardig met de echte bank, maar los van het officiële systeem.

De munteenheid van China is de **renminbi**, vertaalbaar als de 'volksmunt'. Er wordt echter ook vaak over Chinese **yuan** (CNY) gesproken. Op dit moment (begin 2010) krijg je ongeveer 9 yuan voor één euro.

Veel grote transacties worden echter gedaan in Amerikaanse dollars. Daardoor vloeien er veel dollars naar China, die omgewisseld moeten worden in **renminbi**. Het aanbod van dollars is dus groot. Volgens de wet van vraag en aanbod zou de yuan dan duurder moeten worden. Een duurdere yuan heeft tot gevolg dat kopen in China duurder wordt. In de praktijk echter, wordt de Chinese munt niet duurder. De yuan was lange tijd **gekoppeld aan de Amerikaanse dollar**: de overheid koopt dan dollars weg bij de banken, waardoor er weer minder dollars zijn en de yuan niet duurder hoeft te worden. De aangekochte dollars investeert China dan in het buitenland. Zo is China één van de grootste geldschieters van de Verenigde Staten. Deze koppeling was een nadeel voor de Verenigde Staten (en andere landen), maar eigenlijk ook in zekere zin voor China: kopen in china is goedkoop, wat China's internationale concurrentiepositie sterker maakt, maar import (kopen in het buitenland) is duur. De yuan loskoppelen van de Amerikaanse dollar zou de Amerikaanse afhankelijkheid van China verminderen en de **prijzen van de Chinese export doen stijgen**. Door dit laatste kunnen Amerikaanse (en andere) bedrijven beter concurreren met de Chinese productie. De Verenigde Staten drongen dus aan op een loskoppeling. Ook Europa deelde dezelfde mening, vooral in het licht van de concurrentiepositie. In 2005 werd de yuan dan toch losgekoppeld, maar niet helemaal: hij hangt nu aan een **korf van buitenlandse munten**, waaronder o.a. de Amerikaanse dollar, maar ook de euro, Singapore dollar, Japanse yen en de Koreaanse munt. Dit leidde echter maar tot een lichte stijging van de waarde van de yuan met 2%. De kritiek blijft.

6. CHINEZEN EN GELD

Chinezen zijn nogal gefocust op geld. Geluk en rijkdom worden in één adem toegewenst. Chinezen zijn bekend om hun onderhandelen en afdingen. Ook een kennismakingsgesprek gaat direct over geld. "Hoeveel verdien je?" is een heel normale vraag in China.

Hoewel het verboden is, verdrijven veel Chinezen graag de tijd met gokspelletjes. De enige plaats waar legaal gegokt kan worden is Macao, de vroegere Portugese kolonie, het Las Vegas van het

oosten.

Het is ook opvallend dat Chinezen in het westen altijd, en beter dan de plaatselijke bewoners, weten welk product waar het goedkoopste kan verkregen worden.

Deze focus op geld is een beetje vreemd vanuit de confucianistische traditie: Confucius keek net neer op zakendoen en het omgaan met geld. Misschien is een mogelijke verklaring toch in het confucianisme te vinden: het gebrek aan wetten (wanneer de heerser moreel goed was, zou de rest van de maatschappij zich daar automatisch aan spiegelen en zou er harmonie zijn; wetten waren dus overbodig) en de dominantie van de familie zorgden er misschien voor dat het verzamelen van familiefortuin zorgt voor een gevoel van veiligheid. Op die manier zou het geldbejag ironisch genoeg een bijproduct van het confucianisme zijn...

Referenties

Boden, J. (2006). *De essentie van China*. Bussum: Coutinho.

Chen, G. (2009). *Politics of China's Environmental Protection. Problems and Progress*. Singapore: World Scientific Publishing.

What opportunities does the financial crisis bring to China? (2009). Geraadpleegd 6 maart 2009, http://news.xinhuanet.com/english/2009-02/06/content_10775198.htm